

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.
С.Ю. Макєєв, здобувач

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ЯК НАЙВАЖЛИВІША ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Розглянуто різноманітні погляди, визначено на теоретичному рівні основні параметри та уточнено зміст поняття «ділова активність підприємства».

Рассмотрены различные взгляды, определены на теоретическом уровне основные параметры и уточнено содержание понятия «деловая активность предприятия».

Different looks are considered, basic parameters at theoretical level are certain and maintenance of concept «Business activity of enterprise» is specified.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Посилення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, що пов'язане зі змінами напрямів глобального розвитку й динамічністю економічних процесів, обумовлює необхідність рішення актуальної проблеми щодо забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств. Для сучасного етапу економічного розвитку характерними рисами є життєвий цикл товарів і послуг, а також технологій, що постійно скорочується; поява ринку, керованого переважно покупцями; швидка зміна середовища, у якій функціонує бізнес, що обумовлює необхідність ефективного управління змінами; глобалізація світових економік, передових технологій, технічних коштів, комунікацій і проривних, головним чином венчурних, інновацій; перенесення акценту з індустріальної економіки, яка йде в минуле, на підприємницьку економіку, що базується переважно на нових знаннях та інноваціях; підвищена невизначеність і нестабільність кон'юнктури ринку; пріоритет економіки, заснованої на знаннях; ускладнення всіх елементів інфраструктури бізнесу й комерції; потреба в прискорених строках прийняття управлінських рішень [1]. У такій ситуації «не великий з'їдає дрібного, а швидкий – повільного». Доречні тут і слова Ч. Дарвіна: «Вживають не найдужчі й не найрозумніші, а ті, що найбільше швидко адаптуються до змін».

У цих умовах підприємства, які досить швидко адаптуються до нових умов бізнес-середовища, що динамічно змінюються, одержали умовну назву «швидких фірм». Відмітними їх рисами є швидке мислення, швидке прийняття управлінських рішень, швидка комерціалізація й перетворення швидкості в норму. У зв'язку з цим одне з перших місць в оцінці діяльності та управлінні підприємством займає такий об'єкт як «ділова активність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Ділова активність» – це не нове поняття. Його розглядали в дослідженнях криз і циклічності розвитку вже на початку ХХ століття як динамічну характеристику макроекономічної системи. А оскільки підприємство є елементом макроекономіки, у середині ХХ століття ділову активність стали інтерпретувати як динамічну характеристику господарюючого суб'єкта, але її ототожнювали, насамперед, зі швидкістю обороту активів [2, с. 85], що значно звужує це важливе для підприємства поняття. Ділова активність розглядається у працях І.О. Бланка, В.В. Ковальова, Дж.К. Ван Хорна, Е. Хелферта та ін. в основному як фінансовий параметр діяльності підприємств, що значно звужує та не відображає реальної значущості її особливо у системі управління.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є розгляд різних точок зору на суть поняття «ділова активність підприємства», визначення її основних параметрів, уточнення змісту та місця у характеристиці стану господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже було відмічено, «ділова активність підприємства», в першу чергу, використовувалася як фінансова характеристика. Так, на думку Т.А. і С.К. Юркових [3, с.11], М.Т. Імаса [4, с. 15] показники ділової активності дозволяють визначити ефективність використання коштів господарюючого суб'єкта. При такому розумінні сутність поняття підмінюється фактором, що впливає на його рівень.

У 1998 році В.В. Ковальов відзначає, що «термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній обліково-аналітичній літературі порівняно недавно – у зв'язку із впровадженням широко відомих у різних країнах миру методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів [5]. У наступних працях В.В. Ковальов і Віт. В. Ковальов визначають ділову активність як «термін, який використовується у коефіцієнтному аналізі для найменування сукупності аналітичних показників, що характеризують ефективність трансформації коштів у ході поточного виробничо-комерційного циклу» [6, с. 137]. Одночасно В.В. Ковальов підкреслює, що в цьому випадку словосполучення «ділова активність» являє собою можливо не цілком удалий переклад англomовного терміна «*business activity*», саме тих, які характеризують відповідну групу коефіцієнтів у системі показників. Тому в останньому виданні «Курсу фінансового менеджменту» при висвітленні питань фінансового аналізу рівень ефективності використання ресурсів комерційної організації визначається ним як «внутрішньofірмова ефективність», а не «ділова активність». Цим терміном характеризується здатність керівництва фірми організувати раціональне й ефективне проходження ресурсів у ході поточної фінансово-господарської діяльності [7, с. 130].

Ковальов В.В. допускає, що трактування терміну «ділова активність» може бути розглянуте й у більш широкому аспекті як «...весь спектр зусиль, спрямованих на просування фірми на ринках продукції,

праці, капіталу... Ділова активність комерційної організації проявляється в динамічності її розвитку, досягнення нею поставлених цілей, що відображають натуральні та вартісні показники, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту своєї продукції» [5, с. 244-245]. Важливими параметрами ділової активності, на наш погляд, у даному визначенні є виділення комплексного результату у вигляді просування підприємства на відповідних ринках, тобто забезпечення його конкурентоспроможності, характер цього руху – динамічність розвитку й умов досягнення результату – ефективне використання економічного потенціалу.

Близькі до даного розуміння й інші автори. Але одні, пов'язують ділову активність із конкретними показниками, що характеризують динамічні процеси на підприємстві, відзначаючи, що ділова активність підприємства характеризується таким станом його виробничо-господарської діяльності, за якого забезпечуються певні темпи економічного росту, збільшення реалізації продукції, розвиток ринків збуту, поліпшення використання грошових ресурсів. При цьому узагальнюючим показником ділової активності підприємства є прибутковість роботи власного капіталу, що відображає його корисну віддачу. Інші, пов'язують ділову активність зі стабільністю фінансового становища підприємства, відзначаючи, що головними якісними й кількісними критеріями ділової активності підприємства є: широта ринків збуту продукції, включаючи наявність поставок на експорт, репутація підприємства, ступінь виконання плану за основними показниками господарської діяльності, забезпечення заданих темпів їх росту, рівень ефективності використання ресурсів, стабільність економічного зростання [8]. Такі підходи звужують розуміння сутності явища до конкретних кількісних і якісних показників.

Зв'язує ділову активність підприємства з його потенціалом і конкурентоспроможністю Є.А. Леоненко, що відзначає, що «...можливості ефективного використання потенціалу організації в цей час усе більше визначаються терміном «ділова активність», під якою мають на увазі дії, здійснюючи які, організація зможе мобілізувати свій потенціал для підвищення конкурентоспроможності та економічного росту». Далі вона відзначає, що «управління діловою активністю припускає не тільки пристосування підприємства до факторів зовнішнього середовища, що змінюються, але й активний його вплив на ринкове середовище за рахунок мобілізації та умілого використання свого економічного потенціалу й підвищення ефективності менеджменту» [9]. У цьому випадку «ділова активність» розглядається не тільки як фактор, що забезпечує розвиток і економічний ріст підприємства, але й активність його позиції стосовно зовнішнього середовища.

Якщо попередній автор визначає ділову активність як дію, процес, то, на думку інших – це найважливіша складова в оцінці потенціалу об'єкта управління (підприємства, ринку, національної економіки). Її регулярний моніторинг дозволяє виявляти проблеми в динаміці еко-

номічного росту та вчасно коригувати стратегію розвитку. «Ділова активність – це, насамперед, динамічна характеристика ефективності фінансово-господарської діяльності» [10].

Наведений огляд показує, що, незважаючи на високу значущість, однозначного розуміння економічної природи поняття «ділова активність підприємства» у сучасній літературі не існує. Вивчення енциклопедичних видань також показав практично повну відсутність трактувань даного поняття. І лише в «Сучасному економічному словнику» Б.А. Райзберга «активність ділова» визначається як 1) властивість людини та реальний прояв цієї властивості, що складається в мобільності, заповзятливості, ініціативі; 2) характеристика стану підприємницької діяльності в галузі фірмі, країні, оцінюється спеціальними індексами, зокрема індексом динаміки курсів цінних паперів [11]. В останньому визначенні ділова активність – це й властивість, характеристика, і реальний прояв цієї властивості, тобто процес.

Ділова активність є параметром стану та розвитку макро-, мезо- і мікрорівнів економіки. При цьому ділова активність підприємств перебуває під впливом мотиваційних механізмів більш вищих рівнів управління.

Складність та розмаїтість функцій і зв'язків підприємств, як господарюючих суб'єктів, у ринковій економіці визначають необхідність виділення в загальному понятті «ділової активності» окремі складові. Більшість авторів базуються на функціональних елементах підприємства. «Доцільно виділяти наступні основні напрями ділової активності: активність маркетингу, інноваційну, інвестиційну, виробничу та комерційну активність підприємств за фазами ділового циклу» [12, с. 304].

Так, наприклад, під маркетинговою активністю мають на увазі комплексну характеристику результативності поведження організації в конкурентному середовищі, що відображає якість стратегії й швидкість реакції на зміни в зовнішньому середовищі при відповідній інтенсивності використання маркетингового потенціалу. Фінансову активність визначають як задані темпи зміни фінансових ресурсів підприємства, що обертаються, під впливом сукупності цілеспрямованих заходів [13]. Інноваційна активність розглядається як дії підприємства щодо здійснення нововведень, що дозволяють йому поліпшити або зберегти своє положення в ринковому середовищі [14]. Наведені визначення відображають сутнісні сторони ділової активності, що проявляються підприємством на різних ринках. Автори підкреслюють такі параметри, як результативність і цілеспрямованість дій; швидкість руху; зв'язок із конкурентоспроможністю та відповідним функціональним потенціалом.

На нашу думку, у зв'язку з тим, що активність є, в першу чергу, характеристикою стану ринку, то необхідно розглядати складові ділової активності підприємства у розрізі ринків, на яких воно працює: активність на товарному, ресурсних, фінансовому, інвестиційному, інноваційному ринках.

Виходячи з наведених міркувань, під діловою активністю підприємства варто мати на увазі динамічну характеристику, що відображає результат сукупності дій, спрямованих у зовнішнє середовище щодо просування його на різних ринках. При цьому результат визначається ступенем реалізації економічного потенціалу підприємства та забезпечує йому досягнення заданого рівня конкурентоспроможності.

Результат у зовнішньому середовищі може оцінюватися швидкістю адаптації до змін зовнішнього середовища; інтенсивністю просування та зміною частки, що займає підприємств на відповідних ринках; динамікою обороту; іміджем, репутацією; розміром експортно-імпорتنних операцій й ін.

Як вже було відзначено, ділова активність підприємства проявляється у зовнішньому середовищі на відповідних ринках, а не тільки на ринку збуту продукції, а саме:

- продукції, товарів і послуг;
- матеріальних і трудових ресурсів;
- фінансових ресурсів;
- інвестицій та інновацій.

Сукупність дій пов'язана із прийняттям рішень, відповідно, у функціональних областях менеджменту маркетингового, виробничо-операційного менеджменту та менеджменту персоналу, фінансового та інвестиційно-інноваційного менеджменту як на стратегічному, так і тактичному рівнях. Інструментами управління є методи обґрунтування та реалізації різних політик: цінової, асортиментної, закупівельної, формування фінансових і трудових ресурсів, інвестиційної та інноваційної та ін.

Ділова активність формує конкурентні переваги й конкурентоспроможність підприємства.

Рівень ділової активності як комплексна оцінка поведінки підприємства на різних ринках залежить від ефективності менеджменту, ступеня реалізації економічного потенціалу, ефективності використання ресурсів, компетенцій і здатностей та проявляється в показниках їх використання у динаміці та порівнянні з еталонними значеннями. Оцінка ділової активності передбачає використання динамічних і порівняльних характеристик.

Висновки. Ділова активність підприємств у єдності прояву на різних ринках є реальною основою досягнення стійкої підприємницької діяльності, заможності економічних систем, їх конкурентоспроможності та економічного росту. Ділова активність підприємств виступає двигуном соціально-економічного прогресу в ринковій економіці. Конкуренція виступає лише зовнішнім стимулом високої ділової активності. Прагнення бути лідером бізнесу в галузі та регіоні, побоювання програшу в конкурентній боротьбі та банкрутства стимулюють ділову активність як джерело та основу соціально-економічної заможності

підприємств. Усе це потребує більш досконалого дослідження цієї категорії як об'єкту управління.

Список літератури

1. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <<http://www.cecsi.ru>>.
2. Шеремет, А. Д. Методика финансового анализа [Текст] / А. Шеремет Р. Сайфулин, Е. Негашин. – М. : ИНФРА – М., 1999. – 164 с.
3. Юркова, Т. А. Экономика предприятия [Текст] / Т. Юркова, С. Юрков. – Красноярск, 2001. – 288 с.
4. Имас, М. Т. Управление бизнес-процессом Project Expert – инструмент финансового планирования [Текст] / М. Имас // Финансовая газета. – 2001. – № 2. – С. 15.
5. Ковалев, В. В. Введение в финансовый менеджмент [Текст] / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 768 с. – (Научное издание).
6. Ковалев, В. В. Корпоративные финансы и учет: понятия, алгоритмы, показатели [Текст] / В. Ковалев, Вит. Ковалев. – М. : Проспект : КНОРУС, 2010.
7. Ковалев, В. В. Курс финансового менеджмента [Текст] : учебник / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2011. – 480 с.
8. Шульгина, Л. В. Факторы деловой активности предприятий хлебопекарной промышленности [Текст] / Л. Шульгина // Финансы. Экономика. Стратегия. – 2009. – № 5. – С. 6–9.
9. Леоненко, Е. А. Управление деловой активностью предприятия (На примере фармацевтического предприятия ОАО «Биохимик» [Текст] : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Леоненко Е. А. – Саранск, 2006. – 206 с.
10. Амбросьев, Г. В. Деловая активность: понятие, измерение, оценка [Текст] / Г. Амбросьев // Вестник Екатеринбургского института. – 2009. – № 4. – С. 19–21.
11. Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь. [Текст] / Б. Райзберг, Л. Лозовский, Е. Стародубцев. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 407 с. – (Б-ка словарей «ИНФРА-М»).
12. Лыгина, Н. И. Аспекты предпринимательства и деловой активности в экономических системах [Текст] / Н. И. Лыгина, И. Г. Паршутина // Вестник ТГУ. – 2009. – Вып. 5 (73). – С. 300–307.
13. Анискин, Ю. П. Финансовая активность и стоимость компании: аспекты планирования [Текст] / Ю. Анискин, А. Сергеев, М. Ревякина ; под ред. Ю. П. Анискина. – М. : Омега-Л, 2005. – 240 с. – (Деловая активность).
14. Жиц, Г. И. Об инновационной активности и факторах, определяющих ее уровень на промышленных предприятиях [Текст] / Г. Жиц, А. Флегонтов // Инновационная деятельность. – 2009. – № 2 (7). – С. 11–17.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Н.О. Власова, С.Ю. Макеев, 2010.